

УДК 378

Л.М. ТЕРНАВСЬКА,
*старший викладач кафедри іноземних мов
Бердянського університету менеджменту і бізнесу*

О.А. ШАУЕРМАН,
*старший викладач кафедри іноземних мов
Бердянського університету менеджменту і бізнесу*

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВНЗ ЗАСОБАМИ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Статтю присвячено проблемі формування лексичної компетентності студентів немовних спеціальностей засобами англійської фразеології. Автори на основі аналізу проведених опитувань викладачів англійської мови, а також аналізу змісту підручників з англійської мови доходять висновку, що навчальний матеріал не забезпечує фразеологізацію мовлення студентів. Автори пропонують алгоритм вправ, що забезпечує поетапне ознайомлення, первинне закріплення та застосування фразеологічних одиниць студентами у мовленні.

Ключові слова: лексична компетентність, фразеологізм, іноземна мова.

Постановка проблеми. У період розвитку технологій, посиленої міжнародної співпраці актуалізується проблема ефективного вивчення іноземних мов. Майже у всіх прогресуючих сферах діяльності потребується знання іноземних мов для задоволення потреб підприємства щодо обміну досвідом, укладання контрактів, розширення сфер збуту, перекладу фахової літератури, ділових візитів тощо. Тому дуже важливо готувати фахівців різного профілю, які знають мови не поверхнево, а на рівні незалежних користувачів.

Вільне володіння іноземною мовою залежить від багатьох факторів (уміння сприймати мовлення на слух, оперувати граматичним матеріалом, правильна вимова тощо), проте лексичний запас співрозмовника найчастіше відіграє головну роль при комунікації. Таким чином, обов'язковим елементом при вивченні іноземних мов є розширення мовного світогляду студентів шляхом ознайомлення їх з багатством лексичного складу мови, що вивчається. Чинна програма з англійської мови для студентів немовних спеціальностей (English for Specific Purposes) ставить серйозні вимоги до розвитку мовленнєвих умінь студентів, які мають вільно й досить вправно вести бесіду, оперуючи мовним багатством, запоруючи чого є використання різноманітної лексики взагалі й фразеології зокрема.

Сучасна англійська мова наймовірніше насичена стійкими словосполученнями, що вживаються для реалізації різноманітних комунікативних цілей: привернення уваги, спростування або погодження зі співрозмовником, коментарів до сказаного, подяки тощо. Саме тому знання англійської фразеології є таким необхідним. До того ж правильність, природність і легкість мовлення залежать не тільки від наявності ідіом в мовленні, а й від доречності вживання цих словосполучень. Таким чином, планомірна систематична робота з фразеологічними одиницями на заняттях з іноземної мови сьогодні набуває надзвичайної актуальності.

Аналіз публікацій. Проблема формування іншомовної лексичної компетентності досліджувалась у працях таких вітчизняних і зарубіжних учених, як: В. Артемов, Л. Банкевич, І. Берман, А. Боковня, В. Бухбіндер, В. Горбачов, Н. Вишнякова, О. Долматовська, Ю. Жлуктенко, В. Коростильов, О. Тарнопольський, Н. Форкун, О. Чічкова, С. Шатілов, R. Carter, M. McCarthy, R. Ellis, R. Gairns, M. Lewis, I. Nation, L. Taylor та ін. Вони, зокрема, дослідили способи і прийоми розкриття значень іншомовних слів; проаналізували дію лексичного механізму в різних видах мовленнєвої діяльності; обґрунтували процес функціонального опанування лексики з урахуванням закономірностей породження мовленнєвих висловлювань; визначили критерії й описали процедуру відбору лексичних одиниць для формування словника-мінімуму. Однак, проблема систематизації різних видів вправ для навчання термінологічної лексики саме студентів немовних ВНЗ все ще потребує подальшої розробки.

Мета дослідження – обґрунтувати алгоритм вправ щодо організації роботи із фразеологічними одиницями, що забезпечує формування іншомовної лексичної компетентності студентів немовних ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Передусім розкриємо суть поняття «лексична компетентність», здебільшого вона тлумачиться як наявність певного запасу слів у межах професійного спілкування, здатність до адекватного використання лексем, доречне вживання різних висловів, приказок, прислів'їв, фразеологічних зворотів.

Таким чином, можемо сказати, що складовою іншомовної лексичної компетентності є фразеологізм як одиниця мови. Фразеологічні одиниці фіксуються як у словниках загального типу, так і у фразеологічних словниках та довідниках. Доречно згадати, що існують певні методи вивчення фразеологічних одиниць, тому їх потрібно знати і правильно застосовувати на практиці, адже кожен метод має свої характерні особливості.

Метод вивчення фразеологічних одиниць вперше запропонувала Н. Амосова. Вона розробила контекстологічний метод вивчення фразеологізмів [1]. Основні його принципи повинні лягти в основу будь-якого методу вивчення фразеології: вивчення фразеологічних одиниць в умовах їх вживання у реченні, вивчення контекстуальної взаємодії слів, а також врахування специфіки мови.

Інший метод вивчення фразеологізмів – варіаційний, який був запропонований В. Архангельським [2]. Особливостями цього методу є: підхід до фразеології як до системи та вивчення реальних варіацій фразеологічних одиниць; комплексне вивчення особливостей компонентів фразеологічних одиниць, виділення фразеологічного рівня мовної структури; виділення фразеологічного значення як особливої лінгвістичної категорії.

Комплективний метод дослідження фразеології розроблений С. Гавриним. Згідно з цим методом виділяють три типи спеціалізованих комлективів, або сполучення слів: експресивно-образні, еліптичні, гносеологічні (афоризми, складні терміни) [3].

С. Гаврин виділяє також змішані типи комлективів, які за своїми ознаками не відповідають жодній із трьох зазначених груп. Наприклад, *like father like son – яблуко від яблуні недалеко падає*.

В основу комлективного методу покладено такі принципи: специфіка фразеологічних одиниць розкривається шляхом виявлення їх основної функції; комлективні фразеологічні якості мовних одиниць знаходяться в певних систематичних відношеннях, що є основою принципу системного опису фразеології.

Метод фразеологічної ідентифікації було вперше запропоновано в 1964 р. Він використовується для виявлення фразеологічності того або іншого сполучення слів та приналежністю його до ідіом. Цей метод базується на різних типах фразеологічних значень, співвідношенні елементів і всієї структури, а також допомагає виділяти фразеологізми серед складних слів та словосполучень.

В ідіомах семантична стійкість виражається в повному або частковому переосмисленні. Наприклад, *by leaps and bounds – дуже швидко*. Ні слово *leap*, ні слово *bound* не можуть входити до складу дефініцій і нарізно мають зовсім різні значення, не пов'язані із фразеологічним: *leap* – «стрибок, скачок», *bound* – межа, рубіж, зона. Але *to eat like a horse – дуже багато їсти* [5].

Наступний метод – це метод фразеологічного опису, який служить для виділення різних типів фразеологізмів. Класифікація типів фразеологічного значення ґрунтується на різ-

них видах переосмислення з урахуванням структур. Наприклад, *pleased as a dog with two tails* – дуже задоволений; *drunk as a boiled owl* – п'яний, як чіп [4].

У процесі засвоєння фразеологічних одиниць методисти виокремлюють три рівні: ознайомлення, первинне закріплення та застосування. Особливості навчання фразеологічних одиниць виявляються здебільшого на рівні ознайомлення. Сприйняття фразеологічних одиниць ускладнене як структурно, так і семантично, воно полягає в розпізнанні структури фразеологічної одиниці та співвідношенні окремо оформлених компонентів в єдине семантичне ціле. Тому система завдань для засвоєння фразеологізмів має містити різні варіанти вправ на формування навичок швидкого впізнання фразеологічних одиниць та відмежування їх від вільних словосполучень.

Зважаючи на труднощі засвоєння фразеологізмів, підкреслимо необхідність перекладного методу семантизації цих мовних одиниць, який супроводжується іншими прийомами семантизації. А саме: буквальним перекладом компонентів фразеологізму, розкриттям переосмисленого значення, яке часто потребує введення відповідної історико-культурної інформації, поясненням ситуативної обумовленості використання фразеологізмів, що базується на їх приналежності до різних стилістичних шарів.

На рівні застосування фразеологічних одиниць має бути мінімізовано додаткові труднощі, пов'язані з граматичними структурами або перекладом незнайомих лексичних одиниць, щоб зосередити увагу студентів на адекватному вживанні фразеологізмів.

Аналіз результатів опитування викладачів кафедр іноземних мов у немовних ВНЗ, а також аналіз підручників засвідчили, що зміст навчального матеріалу сучасних підручників не сприяє процесу фразеологізації мовлення студентів. Крім того, подані в підручниках фразеологізми недостатньо відпрацьовуються у вправах, крім презентації в тексті, до того ж виникають спірні питання в тлумаченні значень. Завдання на опрацювання нових лексичних одиниць подаються від репродуктивних до творчих, запропонована проектна робота передбачає широке використання мови і спілкування нею під час обговорення, підготовки і презентації проекту. Проте головним недоліком є незначна кількість нових фразеологізмів, що виникають у зв'язку з розвитком технологій, вивчення яких ми вважаємо необхідним на заняттях з англійської мови у ВНЗ.

Фразеологізація мовлення студентів має проходити за циклічною моделлю засвоєння фразеологічних одиниць, що складається з трьох основних рівнів їх засвоєння, а саме: ознайомлення, первинне закріплення та застосування, при цьому кожний рівень передбачає виконання низки вправ.

Рівень ознайомлення передбачає опрацювання нових лексичних одиниць в контексті прочитаного, прослуханого, дослівний переклад і формування єдиного семантично цілого значення фразеологізму.

Первинне закріплення відбувається через виконання вправ, вивчення правопису і звучання певної одиниці. Вправи на формування навичок швидкого впізнання фразеологічних одиниць та відмежування їх від вільних словосполучень є обов'язковими на цьому етапі, який спрямований на закріплення вивченого фразеологічного матеріалу та подальшу фразеологізацію мовлення студентів. Метою цього етапу є вдосконалення навичок використання фразеологізмів в усному та писемному мовленні і збагачення словникового запасу студентів лексику до теми, що вивчається.

Практика застосування вивчених фразеологізмів має втілюватися через написання проектних робіт, вживання фразеологізмів при спілкуванні та обговоренні тем на заняттях. Метою третього етапу є закріплення та вдосконалення вмінь і навичок студентів з використання фразеологічних одиниць як навчального матеріалу, спонукання до активного вживання фразеологізмів у мовленні.

Наведемо приклади типів вправ, що можуть бути використані на заняттях з англійської мови. Зокрема для семантизації фразеологізмів у мовленні:

- знайдіть відповідності у колонках;
- спробуйте здогадатися значення виділених словосполучень;
- поясніть сенс речення.

На рівні застосування, або так званої реальної практики, доцільним є використання таких типів вправ:

- прочитайте і перекладіть діалог. Поясніть значення виділених фразеологізмів;
- напишіть власний діалог, використавши вказаний фразеологізм;
- прочитайте діалог за ролями. Поясніть значення виділеного фразеологізму.

На цьому ж етапі, метою якого є самостійне вживання лінгвістичного матеріалу в усіх видах мовленнєвої діяльності, доцільно використовувати такі вправи, як: pair up and comment on; match the dates and events and comment on them; look at the picture and imagine; find out more information about; compose a dialogue with the following words.

Щоб процес контролю був ефективним і не викликав негативної реакції потрібно заздалегідь передбачити форми контролю де можливо поєднати цікаві завдання із перевіркою засвоєних знань та вмінь. Така перевірка завжди супроводжується позитивними емоціями, зводить нанівець стресовий характер контрольної ситуації, сприяє діалогічному спілкуванню між учасниками процесу навчання, а отже, формуванню внутрішньої мотивації до контрольних дій. З цього випливає необхідність формування внутрішньої мотивації студента як однієї з цілей процесу навчання.

Про наявність лексичних знань у студентів свідчить розуміння ними значення нової лексичної одиниці в ізолюваному вигляді на слух та при читанні, а також здатність вимовити й написати її відповідно до значення в ізолюваному вигляді. Формуванню внутрішньої мотивації сприяє також формулювання мети контрольованого завдання: воно виконується для того, щоб уміти правильно вимовляти англійською мовою слова, які будуть потрібні для ведення бесіди за темою заняття.

Висновки. Отже, описаний алгоритм вправ може забезпечити формування у студентів немовних ВНЗ лексичної компетентності, що є інтегративною складовою їхньої іншомовної комунікативної компетентності.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в обґрунтуванні доцільності штучного створення пізнавальних бар'єрів [4] для студентів у процесі формування їхньої іншомовної лексичної компетентності.

Список використаних джерел

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии / Н.Н. Амосова. – М.: Высш. шк., 1989. – 263 с.
2. Архангельский В.Л. Устойчивые фразы в современном русском языке / В.Л. Архангельский. – Ростов-на-Дону, 1964. – 193 с.
3. Будз О.М. Критерії визначення антонімів // Іноземна філологія: Вип. 50. – Львів, 1978. – 198 с.
4. Глазкова І.Я. Компетентність майбутнього вчителя у запобіганні та подоланні педагогічних бар'єрів: монографія / І.Я. Глазкова. – Бердянськ: Вид-во О.В. Ткачук, 2013. – 416 с.
5. Korunets'. Theory and Practice of Translation // Nova Knyha, 2003. – 255 с.
6. Kunin A.V. English-Russian dictionary of idioms / A.V. Kunin. – М., 2005. – 503 с.

References

1. Amosova, N.N. (1989), *Osnovy anglijskoj frazeologii* [The basics of English phraseology], Vyssh. shk. Publ., Moscow, USSR, 263 p.
2. Arhangel'skij, V.L. (1964), *Ustojchivye frazy v sovremennom russskom jazyke* [Phrase Sustainable in the modern Russian language], Rostov-na-Donu, USSR, 193 p.
3. Budz, O.M. (1978), *Kryterii vyznachennia antonimiv* [Criteria for determining antonyms]. *Inozemna filolohiia* [Foreign Philology], issue 50, Lviv, Ukraine, 198 p.
4. Hlazkova, I.Ya. (2013), *Kompetentnist' majbutn'oho vchytelia u zapobihanni ta podolanni pedahohichnykh bar'ieriv* [Competence of future teachers in preventing and overcoming pedagogical barriers], Vydavnytstvo O.V. Tkachuk Publ., Berdiansk, Ukraine, 416 p.
5. Korunets'. Theory and Practice of Translation. New book, 2003, 255 p.
6. Kunin, A.V. (2005), *English-Russian dictionary of idioms*, Moscow, Russia, 503 p.

Статья посвящена проблеме формирования лексической компетентности студентов неязыковых специальностей средствами английской фразеологии. Авторы на основе анализа проведенных опросов преподавателей английского языка, а также анализа содержания учебников по английскому языку приходят к выводу, что учебный материал не обеспечивает фразеологизации речи студентов. Авторы предлагают алгоритм упражнений, который обеспечивает поэтапное ознакомление, первичное закрепление и использование фразеологических единиц студентами в речи.

Ключевые слова: лексическая компетентность, фразеологизм, иностранный язык.

The article deals with the problem of lexical competence formation in students of non-linguistic specialties by means of English phraseology. The authors, based on analysis of English teachers' interviews and the **content analysis of English textbooks, conclude that educational materials do not facilitate gaining** by students new experience of using phraseological units in their speech. The authors propose an algorithm of exercise that provides introduction, initial consolidation and use of phraseological units by students.

Key words: lexical competence, phraseological units, foreign language.

Одержано 4.03.2015.